

RAZGLEDI

PROBLEMI MLADIH V SLOVENIJI: RAZISKAVA S POUKAROM NA KAKOVOSTI BIVANJA, STANOVANJIH IN DELOVNIH MESTIH

AVTORJI

Martin Bučinel, Mia Koželj, Ema Krebs, Barbara Krnjak, Luka Požar, Barbara Prekoršek, Lea Prodan, Domen Sotensek, Tina Šmerc, Jure Tominec, Branka Razpet

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Oddelek za geografijo, Titov trg 5, SI – 6000 Koper
martin.bucinel@gmail.com, mya.kozelj@gmail.com, ema.krebs@gmail.com, barbara.krnjak@gmail.com, luka.pozar@gmail.com, prekorsek.barbara@gmail.com, zusterna.lea@gmail.com, jurelotominec@gmail.com, tina1smc@gmail.com, domen.sotensek1@gmail.com, branka.razpet@gmail.com

dr. Janez Nared

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana in Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Oddelek za geografijo, Titov trg 5, SI – 6000 Koper
janez.nared@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0002-0376-3973>

DOI: <https://doi.org/10.3986/GV94105>

UDK: 91-053.6(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Problemi mladih v Sloveniji: raziskava s poudarkom na kakovosti bivanja, stanovanjih in delovnih mestih

V prispevku smo preučili, kako problematiko mladih dojemajo mladi. Izvedli smo anketo, ki smo jo nadgradili s ciljno usmerjenimi intervjuji. Mladi kot najbolj perečo opredeljujejo stanovanjsko problematiko, sledijo druženje, medosebni odnosi in vključevanje v družbo, problematika delovnih mest pa pri ocenjevanju kakovosti življenja v občini bivanja ni v ospredju, ji pa večji poudarek namenjajo pri predlogih rešitev. Podrobnejša analiza pokaže na razlike med posameznimi skupinami mladih: (1) med živečimi na podeželju in v mestu, (2) med dijaki in študenti ter delovno aktivnimi ter (3) med tistimi z rešenim stanovanjskim problemom in tistimi, ki stanovanjskega problema še nimajo rešenega. V primerjavi s predhodnimi študijami presenečajo zlasti problem medsebojnega druženja, sobivanja s starejšimi in vključevanja v družbo.

KLJUČNE BESEDE

geografija mladih, medgeneracijsko sodelovanje, zaposlitev, stanovanja, Slovenija

ABSTRACT***Main problems of Slovenian youth: A study focusing on life quality, housing, and jobs***

This study investigates how youth problems are perceived by young people themselves. We conducted a survey supplemented by targeted interviews. Young people mention housing as the most pressing problem for them, followed by socialization, interpersonal relationships, and integration into society. In contrast, jobs do not feature prominently in their evaluation of the quality of life in their municipality of residence; instead, they place more emphasis on finding a solution. A more detailed analysis shows differences between different groups of young people: (1) between those living in the countryside and those living in the city, (2) between students and those that are employed, and (3) between those that have found their own place to live and those still looking for a place. Compared to previous studies, the problems of socializing, intergenerational cooperation, and integrating into society are particularly surprising.

KEY WORDS

geography of youth, intergenerational cooperation, employment, housing, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 15. novembra 2022.

1 Uvod

Mladi v Sloveniji se pri odraščanju soočajo s številnimi težavami (izzivi), ki vplivajo na njihove življenjske odločitve in osamosvajanje. Na poti do osamosvojitve sta prva koraka povprečnega mladostnika iskanje zaposlitve in stanovanja. Velik del mladih se s stanovanjsko problematiko najprej sreča ob odhodu na fakulteto, ko iščejo nastanitev v študentskih domovih ali pri zasebnih ponudnikih. Ker so slovenske univerze v večjih mestnih središčih, se hitro pojavijo težave, predvsem pri najemanju stanovanj pri zasebnih najemodajalcih, kjer je povpraševanje veliko, ponudba pa zaradi različnih dejavnikov (na primer *Airbnb*) vedno manjša. Tudi z iskanjem zaposlitve se mladi srečujejo precej zgodaj – prek študentskega oziroma dijaškega dela, to je formalne oblike začasne zaposlitve dijakov in študentov, saj večina delodajalcev zahteva že določene izkušnje oziroma dokončno določeno stopnjo izobrazbe. Veliko študentov, ki dobi zaposlitev, ima že določene izkušnje zaradi opravljanja študentskega dela (glede na delež študentov, ki med študijskim procesom delajo, sodi Slovenija s 66 % nad evropsko povprečje; Hauschildt s sodelavci 2021).

V študijah se kot glavni problemi mladih pojavljajo: odseljevanje (Majcen s sodelavci 2000; Rebernik 2004; Kerbler 2006; Lapuh 2011; Drozg 2012; Kušar 2012; Kozorog 2013; Žiberna in Lorber 2014; Berdnik 2016; Drnovšek 2016; Repina 2016; Staniscia in Benassi 2018; Gostič 2019; Kokošar 2019; Černe s sodelavci 2021; Nared s sodelavci 2021), stanovanjska problematika (Goljevšček 2020; Nared s sodelavci 2021) in pomanjkanje delovnih mest (Pečar 2002; Benkovič Krašovec 2002; Bole 2004; Škrt in Žohar 2005; Grčar 2006; Jezeršek 2007; Moljk 2011; Drozg 2012; Bevc in Ogorevc 2014; Bevc in Uršič 2014; Strategija ... 2016; Lapuh 2019; Morgado s sodelavci 2016; Repina 2016; Gostič 2019; Nared s sodelavci 2021). Kot glavne razloge za odseljevanje navajajo ekonomske motive in izobraževanje, pri čemer lahko odseljevanje delimo na selitve znotraj države in izseljevanje v tujino (Moljk 2011). Kot je ugotovil Nared s sodelavci (2019), je odseljevanje zlasti izrazito v urbanih občinah s padajočim številom prebivalcev (selitveni prirast $-1,84$ na 1000 prebivalcev) in v ruralnih občinah s padajočim številom prebivalcev ($-1,50$). Problematiko odseljevanja je nasloвила tudi raziskava koprškega zaledja, kjer je kar 58 % anketirancev zaskrbljenih glede nadaljnega razvoja svojega kraja, pri čemer kar 63 % anketirancev meni, da mladi v kraju nimajo dovolj priložnosti. Med anketiranci bi se jih ob primerni priložnosti 18 % odselilo v mesto, pri čemer med razlogi selitve omenjajo pomanjkanje delovnih mest, slabšo opremljenost s storitvami in infrastrukturo ter slabšo prometno dostopnost (Azinovič s sodelavci 2019).

Problematika odseljevanja je izrazitejša pri mladih, saj je raziskava med prebivalci v obmejnih problemskih območjih (Černe s sodelavci 2021) pokazala, da se želi preseliti kar 38,4 % anketiranih dijakov in študentov. Odseljevanje mladih so kot največji problem na področju človeških virov v obmejnih problemskih območjih označili tudi predstavniki občin (Nared s sodelavci 2021). Kot razlog omenjajo slabe zaposlitvene možnosti, pomanjkanje delovnih mest in izobraževalnih ustanov ter nedostopnost nepremičnin za mlade, kot rešitev pa zlasti pomoč mladim družinam ter aktivno vključevanje mladih v družbeno življenje in odločanje.

Del mladih se izseljuje tudi v tujino, predvsem visoko izobraženi in strokovnjaki. Razlogi za to so poleg višje plače, tudi dobre razmere za delo, možnost uporabe vrhunske raziskovalne infrastrukture, delo z vrhunskimi strokovnjaki in možnosti trženja raziskovalnih rezultatov (Moljk 2011).

Ker so mladi pomemben gradnik razvoja lokalnih skupnosti, želimo v članku celovito zajeti njihov položaj na ravni celotne Slovenije ter z vseslovensko anketo ugotoviti njihove ključne težave ter kako se te med posameznimi skupinami mladih razlikujejo. Tovrstno poznavanje mladinske problematike je ključno za oblikovanje ustreznih politik, ki bi vodile v izboljšanje položaja mladih na podlagi njihovih pričakovanj, pogledov in izkušenj.

Cilj prispevka je pridobiti sliko o problematiki mladih v Sloveniji. Osredotočili smo se na kakovost bivanja v občinah prebivališča anketirancev, stanovanjsko problematiko z vidika največjih izzivov (razpoložljivost in cenovna dostopnost stanovanj) in možnih rešitev, zaposlitvene možnosti po mnenju mladih in njihove rešitve ter možnosti za aktivno vključevanje v družbo.

Skladno z zastavljenimi cilji, smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako mladi ocenjujejo kakovost bivanja v svoji občini?
- Kako mladi ocenjujejo stanovanjsko problematiko in katere so največje težave na tem področju?
- Kako mladi ocenjujejo zaposlitvene možnosti in kje vidijo rešitve?
- Kako mladi ocenjujejo možnosti aktivnega vključevanja v družbo?

Kot mlade smo upoštevali prebivalce Republike Slovenije, stare od 15 do vključno 34 let, deloma zaradi navezave na druge študije in dokumente, deloma pa zaradi navezave na petletne starostne skupine. V primerjavi z ostalimi državami Evropske unije živi v Sloveniji najvišji odstotek mladih do 34. leta pri starših (Nacionalni ... 2012). Prav tako je to obdobje v življenju, ko se mladi osamosvojijo, selijo v lastno ali najemniško stanovanje brez staršev, sami, s sostanovalci ali s partnerjem, in postajajo tudi sami starši. Torej lahko obdobje od 15. do 34. leta opredelimo kot obdobje odrasčanja (Nacionalni ... 2012).

2 Metode

2.1 Anketa

Da bi odgovorili na raziskovalna vprašanja, smo aprila in maja 2021 izvedli spletno anketo, ki smo jo prek spletnega portala *Enka.si* razposlali mladim med 15. in vključno 34. letom.

Ker so anketiranci odgovarjali glede na občino stalnega prebivališča, smo za pomoč pri diseminaciji ankete prosili občine prek Skupnosti občin Slovenije, Združenja občin Slovenije in Združenja mestnih občin Slovenije. Da bi čim lažje prišli do anketirancev, smo povežavo na anketo delili še prek društev in organizacij, ki se posvečajo problematiki mladih, vabilo k oddaji ankete pa je bilo objavljeno tudi na družbenih omrežjih Oddelka za geografijo Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem. Anketo je začelo reševati 1545 mladih, do konca pa jo je izpolnilo 1080 anketirancev. Za analizo smo upoštevali vse anketirance, ki so odgovorili na posamezno vprašanje, pri čemer jih je na prva vprašanja odgovorilo več, nato pa se je število začelo od vprašanja do vprašanja postopoma zmanjševati. S tega razloga je pri slikah navedeno število anketirancev (N), ki so odgovorili na posamezno vprašanje.

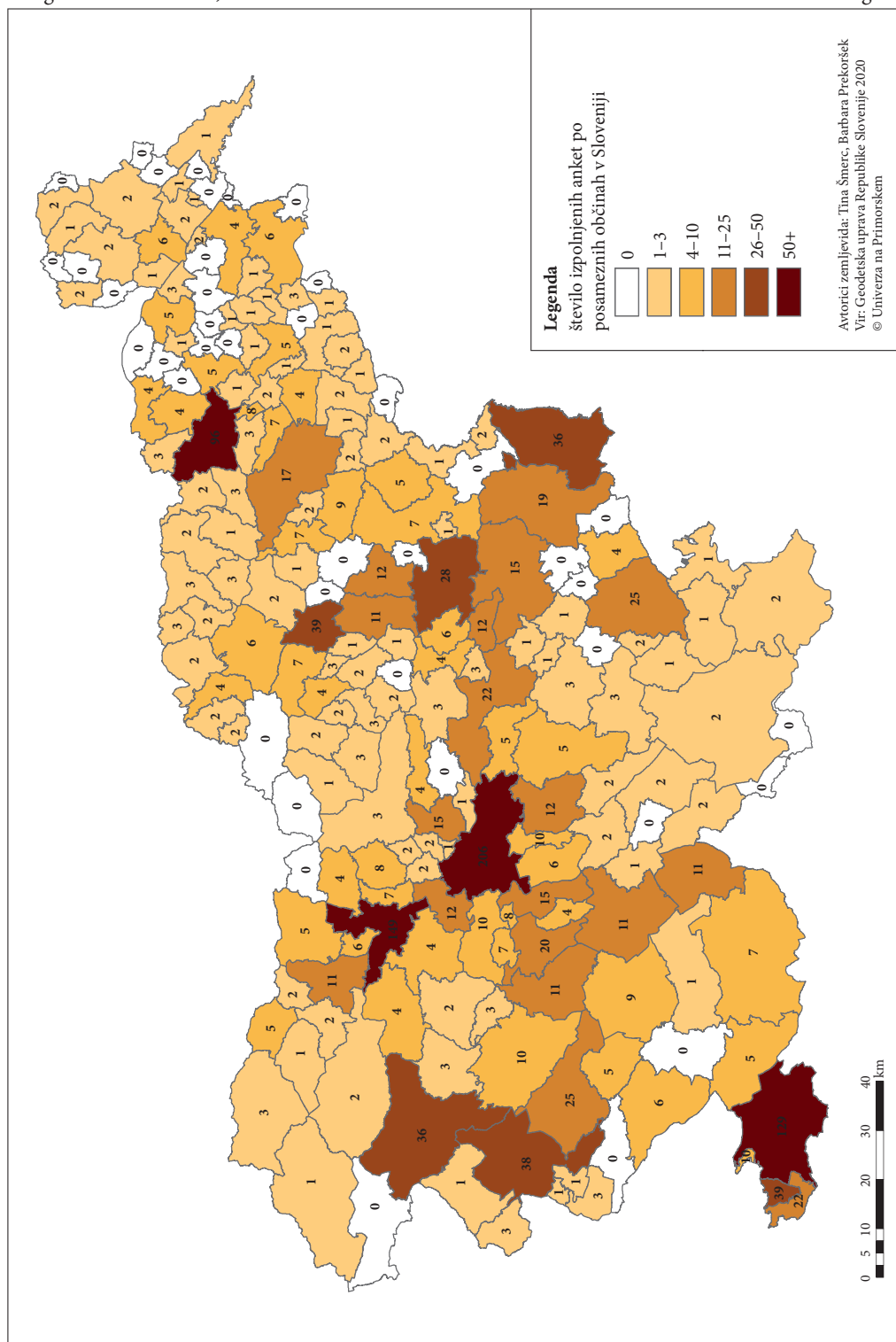
Med anketiranci je s 40 % prevladovala starostna skupina od 20 do 24 let, sledita skupini od 15 do 19 let (29 %) in od 25 do 29 let (19 %). Najmanj odgovorov je iz skupine prebivalcev, starih med 30 in 34 let (11 %). 72 % vseh vprašanih se je glede na status opredelilo za dijake ali študente, 27 % je zaposlenih ali brezposelnih, 1 % vprašanih pa je označil odgovor drugo, med katerimi je prevladoval odgovor samozaposlen. Izmed vseh anketiranih jih je 16 % končalo osnovno šolo ali manj, 52 % srednjo šolo, 29 % višjo šolo ali fakulteto ter 3 % znanstveni magistririj ali doktorat.

Glede na občino bivanja (slika 1) največ anketirancev prebiva v Ljubljani (23 %), Mariboru (11 %), Kopru in Kranju (oba 8 %), sledijo občine Tolmin, Laško (obe 4 %) in Brežice (3 %).

Poleg skupnih odgovorov smo analizirali tudi posamezne skupine anketirancev, in sicer upoštevaje njihove odgovore glede na značilnosti območja bivanja (na podeželju (50 %) ali v mestu (50 %)), glede na razrešitev stanovanjskega problema (stanovanjski problem imajo rešen (33 %), stanovanjskega problema nimajo rešenega (67 %)), ali glede na status (študenti in dijaki (72 %) ter zaposleni, brezposelni in drugi (28 %)).

Pri raziskavi smo naleteli na nekatere omejitve. Na specifičnost odgovorov na anketo je zagotovo vplivala izvedba ankete v času pandemije Covid-19, ko so veljale številne omejitve na področju oskrbe, izobraževanja, gibanja prebivalcev med občinami in regijami ter druženja. Prav tako se moramo zavedati, da je bila anketa izvedena v času, ko so bile razmere na trgu dela precej drugačne od današnjih, ko je veliko povpraševanje po delovni sili. Zato je pri posameznih odgovorih potrebna določena stopnja previdnosti. Sicer smo pridobili veliko odgovorov, vendar ti niso bili enakomerno zastopani

Slika 1: Število izpolnjenih anket po občinah. ►

po skupinah mladih (na primer zaposleni, brezposelni in drugi napram študenti in dijaki) in po občinah. Nekateri anketiranci ankete niso izpolnili do konca. Zaradi spletnega izvajanja ankete obstaja možnost, da računalniško slabše pisмени ali mladi s slabšim dostopom do medmrežja niso imeli ustrezne možnosti za izpolnitev ankete. Da bi omenjene pomanjkljivosti odpravili, smo z anketo pridobljene odgovore nadgradili z intervjuji.

2.2 Intervju

Medtem ko smo želeli z anketo čim bolj celovito zajeti za mlade relevantne tematike, je bil namen intervjujev pridobiti poglobljene informacije o specifičnih vprašanih, povezanih z zaposlovanjem (tudi tu je treba omeniti, da je bilo v času izvajanja intervjujev stanje na trgu dela precej drugačno od današnjega), stanovanjsko problematiko, medgeneracijskimi odnosi. Tem temam smo tudi prilagodili izbor intervjuvancev.

Opravili smo pet intervjujev, in sicer s predstavnico Dijaške organizacije Slovenije (Ustni vir 1 2021), predstavnikom Urada Republike Slovenije za mladino (Ustni vir 2 2021), predstavnico Zveze slovenske podeželske mladine (Ustni vir 3 2021), predstavnico Zadruga Zadrugator (Ustni vir 4 2021) in predstavnico Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (Ustni vir 5 2021).

Intervjuji so bili polstrukturirani, pri čemer smo sogovornikom zastavili vprašanja, prilagojena njihovem področju delovanja, pri podvprašanih pa smo sledili tudi sogovornikovemu miselnemu toku. Ključno pri intervjujih je bilo, da smo zajeli podrobnejšo opredelitev problema, vzroke zanj in tudi možne rešitve. Namen različnih intervjuvancev in vprašanj je bil dopolniti rezultate ankete, ne pa medsebojno primerjava ali generalizacija odgovorov intervjuvancev.

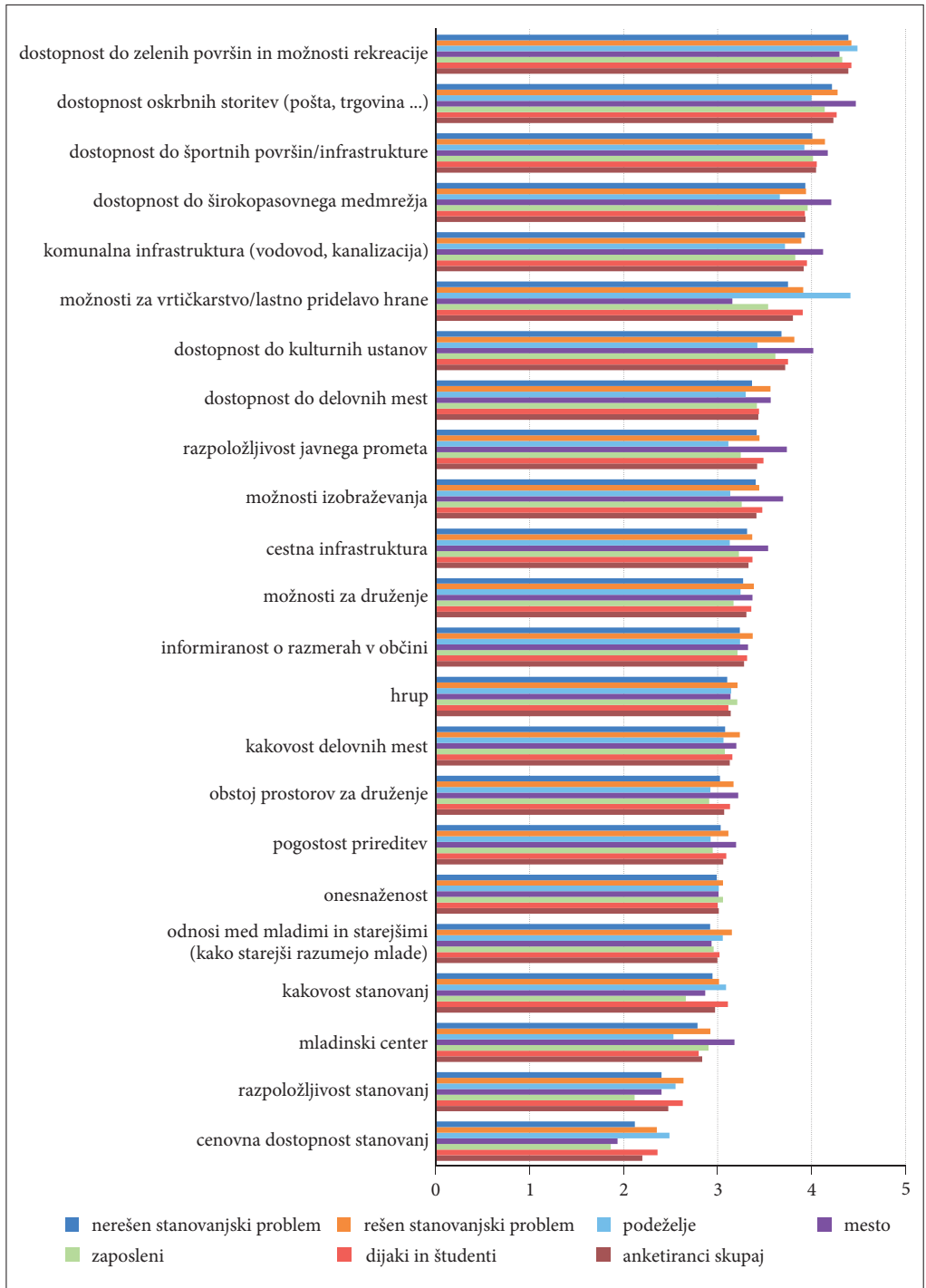
3 Problemi, s katerimi se soočajo mladi

Z vidika kakovosti življenja v občini (slika 2) so anketiranci na lestvici od 1 (zelo slabo) do 5 (zelo dobro) najslabše ocenili cenovno dostopnost stanovanj (2,20); le-ta je najslabšo oceno dobila pri vseh skupinah anketirancev. Druga najslabše je bila ocenjena razpoložljivost stanovanj, ki je dobila višjo oceno pri anketirancih s podeželja (2,55) kot pri anketirancih iz mesta (2,40); višjo oceno je na podeželju dobila tudi cenovna dostopnost stanovanj (2,49), medtem ko je ta ocena med mestnimi anketiranci precej nižja (1,94). Na četrto mesto se uvršča kakovost stanovanj, kar potrjuje, da je stanovanjska problematika med mladimi očitno najbolj pereča.

Drugi sklop problemov lahko vežemo na družbeno vključenost mladih: mladinske centre, medgeneracijske odnose, pogostost prireditev ter obstoj prostorov za druženje. Rangirano glede na vse odgovore, so se razvrstili med tretjim in osmim mestom. Mladi razmeroma slabo ocenjujejo tudi stanje na področju onesnaženja in hrupa. Med slabše ocenjeno polovico odgovorov se uvrščajo še kakovost delovnih mest ter dve področji, ki ju lahko uvrstimo med družbeno vključenost mladih, to je informiranje o dogajanju v občini ter možnosti za druženje. Na področju delovnih mest se med slabše ocenjeno polovico odgovorov uvršča le kakovost delovnih mest, njihova dostopnost pa ni bila tako slabo ocenjena.

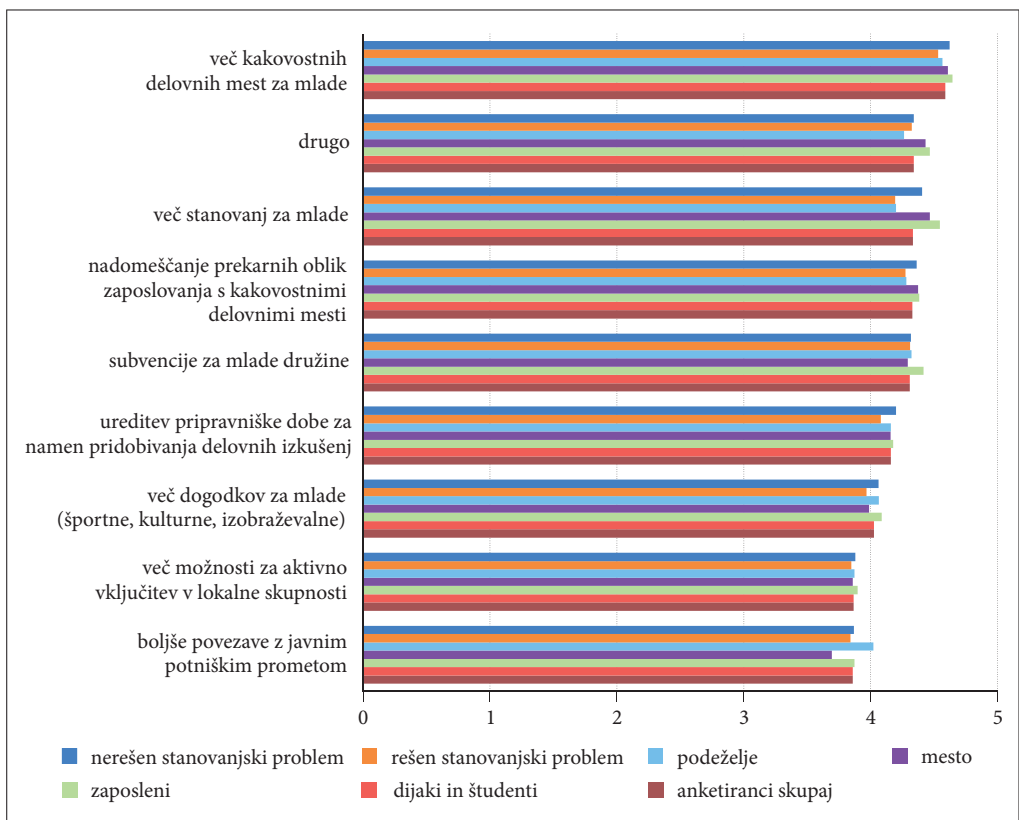
Najbolje so anketiranci ocenili dostopnost do zelenih površin in možnosti rekreacije (4,39); ta vidik so najboljše ocenile vse skupine anketirancev razen anketirancev iz mesta, ki so najboljše ocenili dostopnost do oskrbnih storitev, denimo pošte, trgovine in podobnega. Med posameznimi vidiki kakovosti življenja se med različnimi skupinami anketirancev kažejo tako podobnosti kot razlike, v veliko

Slika 2: Ocenjevanje kakovosti življenja v občini stalnega prebivališča anketirancev z različnih vidikov, predstavljeno skupaj in za različne pare anketirancev: mesto-podeželje; nerešen stanovanjski problem-rešen stanovanjski problem; zaposleni in brezposelni-dijaki in študenti (N = 1268). ►

primerih pa so, razen v nadaljevanju omenjenih izjem, odgovori posameznih skupin med seboj precej primerljivi. Pri dostopnosti do oskrbnih storitev, denimo pošte, trgovine in podobnega, opazimo precejšnjo razliko med anketiranci iz mesta in s podeželja: prvi ta vidik ocenjujejo kot precej dober (4,47), slednji pa so mu dali nekoliko nižjo oceno (4,00). Tudi dostopnost do širokopasovnega interneta je boljše v mestu (4,21) kot na podeželju (3,66). Komunalna infrastruktura je kot vidik kakovosti življenja višjo oceno dobila v mestu (4,12), na podeželju je ta ocena nekoliko nižja (3,72). Precejšnje odstopanje od ostalih odgovorov je vidno pri možnostih za vrtičkarstvo oziroma lastno pridelavo hrane, ki so jih anketiranci s podeželja ocenili precej bolje (4,41) kot anketiranci iz mesta (3,16). Med anketiranci iz mesta je boljše oceno dobila tudi razpoložljivost javnega potniškega prometa (3,74), na podeželju pa je ta vidik dobil nižjo oceno (3,11). Prav tako so nižjo oceno med anketiranci s podeželja dobile možnosti izobraževanja v njihovi občini (3,13), medtem ko je ocena med anketiranci iz mesta vidno boljše (3,70). Z mladinskimi centri so bolj zadovoljni anketiranci iz mest (3,18) kot s podeželja (2,53).

Anketiranci bi kakovost življenja najraje zvišali z več kakovostnimi delovnimi mesti za mlade (4,59) (slika 3). Najmanj jih je za izboljšanje kakovosti življenja izbralo boljše povezave z javnim potniškim prometom (3,86), kjer pa je opazna večja razlika: anketiranci s podeželja (4,02) menijo, da je ta ukrep pomembnejši kot prebivalci iz mesta (3,69). Pri odprtem odgovoru »drugo« so za zvišanje kakovosti življenja mladih podali predloge s področja stanovanjske problematike (cenejša stanovanja, pomoč mladim pri nakupu stanovanj, možnost pridobitve kredita in podobno), s področja zaposlitve (več možnosti

Slika 3: Predlogi zviševanja kakovosti življenja za mlade z vidika posameznih skupin anketirancev (N = 1268).

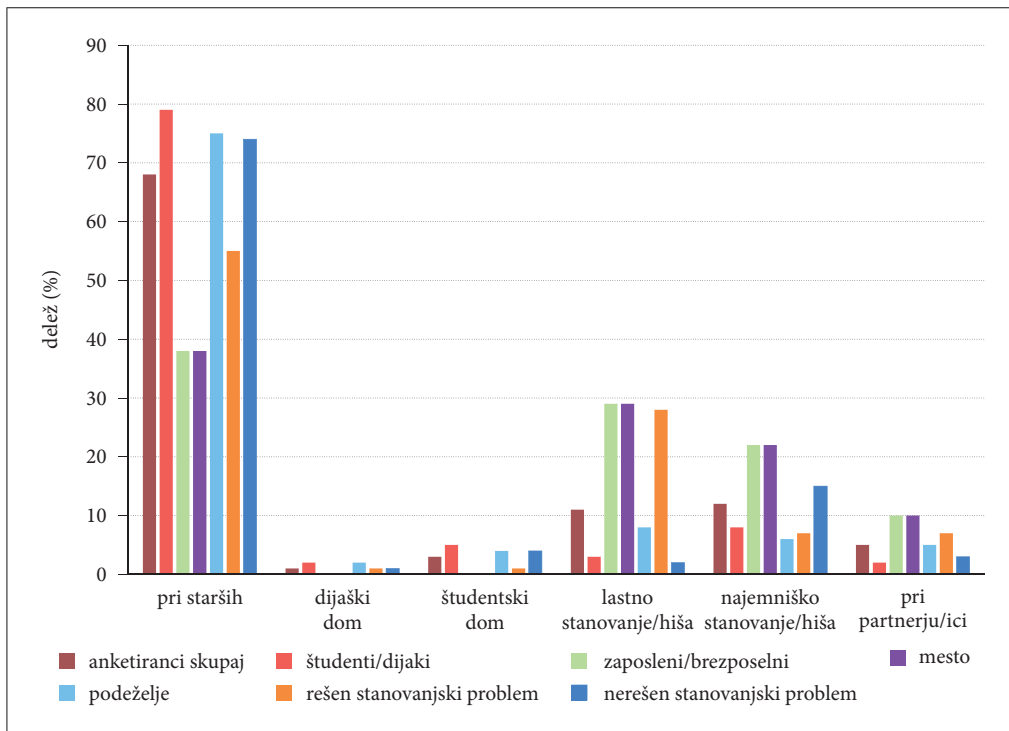
za zaposlitev, primerna plačila za mlade, usmerjanje mladih v deficitarne poklice) in družabnega življenja (več aktivnosti, več prostorov za druženje, več delavnic za mlade in podobno).

Kot poudarja predstavnica Dijaške organizacija Slovenije, bi morala država na področju problematike mladih sprejeti ukrepe, ki v prvi vrsti koristijo mladim in ne trgu. Običajno so ti ukrepi dražji, vendar na dolgi rok zagotovo bolj »dobičkonosni« – pa ne v smislu denarja, temveč v smislu intelektualnega kapitala mladih. Mlade bi bilo treba vključevati v pogovore, ki se tičejo njih in njihovih priložnosti, saj mladi za svojo problematiko poznajo številne konkretne rešitve, za katere tudi vedo, da so izvedljive, česar pa politika pogosto ne razume. Sicer pa je po njenem mnenju Slovenija država, kjer lahko mladi izkoristijo svoj potencial, predvsem na področjih, ki jih zanimajo, na voljo imajo veliko univerzitetnih študijskih programov ter nadaljnjih kariernih priložnosti (Ustni vir 1 2021).

3.1 Razpoložljivost, kakovost in cenovna dostopnost stanovanj

Največji delež (68 %) anketirancev živi pri starših, večino teh predstavljajo dijaki in študenti, izmed katerih jih pri starših živi kar 78 %. V lastnih in najemniških stanovanjih/hišah pa prevladujejo zaposleni/brezposelni, katerih 29 % živi v lastnem stanovanju in 22 % v najemniškem. V mestih so podatki sledeči: prebivanje pri starših (61%), v najemniškem stanovanju (18%), v lastnem stanovanju (13%). Na podeželju večina živi pri starših (75 %) (slika 4).

Pri vprašanju »Ali imate rešen stanovanjski problem?«, je večina (67 %) anketirancev odgovorila z »ne«. Pri tistih, ki imajo rešen stanovanjski problem, jih poleg pri starših (55 %), velik delež živi v lastnem stanovanju (28 %), pri tistih, ki nimajo rešenega stanovanjskega problema, pa odgovoru pri starših (74 %) sledijo tisti, ki živijo v najemu (15 %). Med odgovori se je pojavila velika razlika pri odgovorih

Slika 4: Kje trenutno živite? (N = 1254).

študentov/dijakov in zaposlenih/brezposelnih, in sicer, da ima večina zaposlenih/brezposelnih (51 %) rešen prej omenjeni problem, medtem ko študenti/dijaki (26 %) stanovanjskega problema nimajo rešenega. Pri primerjavi mesto-podeželje se v tem primeru ne pojavlja bistvena razlika.

Večina anketirancev ocenjuje možnosti za najem stanovanj kot slabe (37 %) ali zelo slabe (35 %), najslabše mnenje o tej tematiki imajo anketiranci iz mestnih okolij in z nerešenim stanovanjskim problemom. Kot prevladujoči razlog za takšna mnenja je 49 % anketirancev navedlo previsoke najemnine.

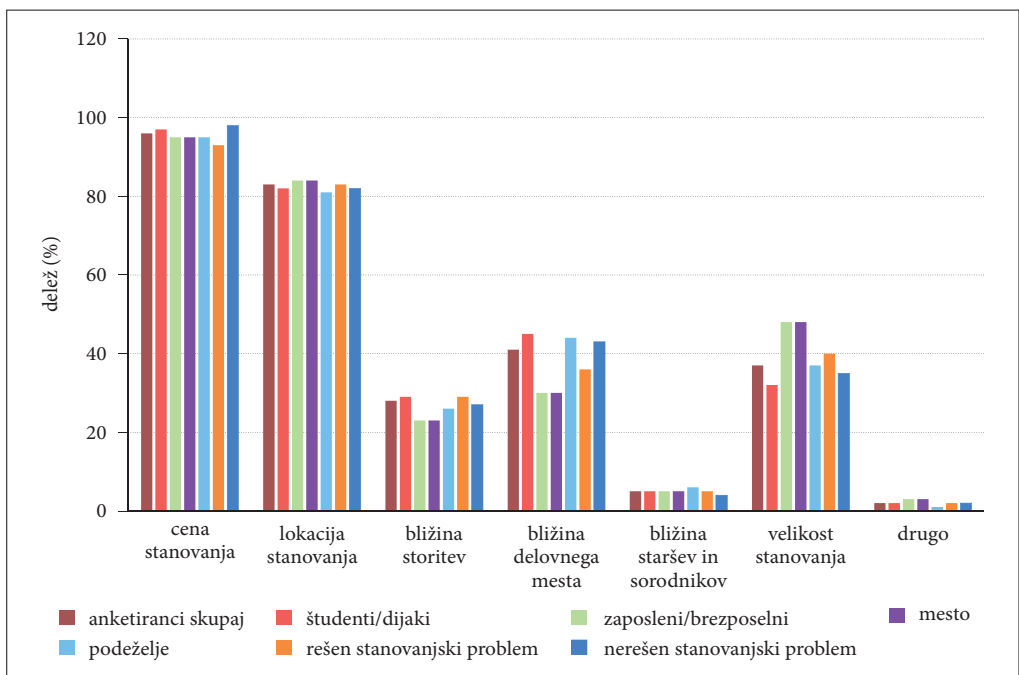
Možnosti nakupa stanovanj za mlade so po ocenah anketirancev zelo slabe (46 %), večinoma zaradi visokih cen stanovanj. Vreden omembe je delež odgovorov »ne vem« (trenutno me ne zanima) med študenti/dijaki (23 %) in anketiranci s podeželja (21 %).

Vse skupine anketirancev menijo, da sta cena in lokacija stanovanja najpomembnejša dejavnika pri iskanju stanovanja (slika 5).

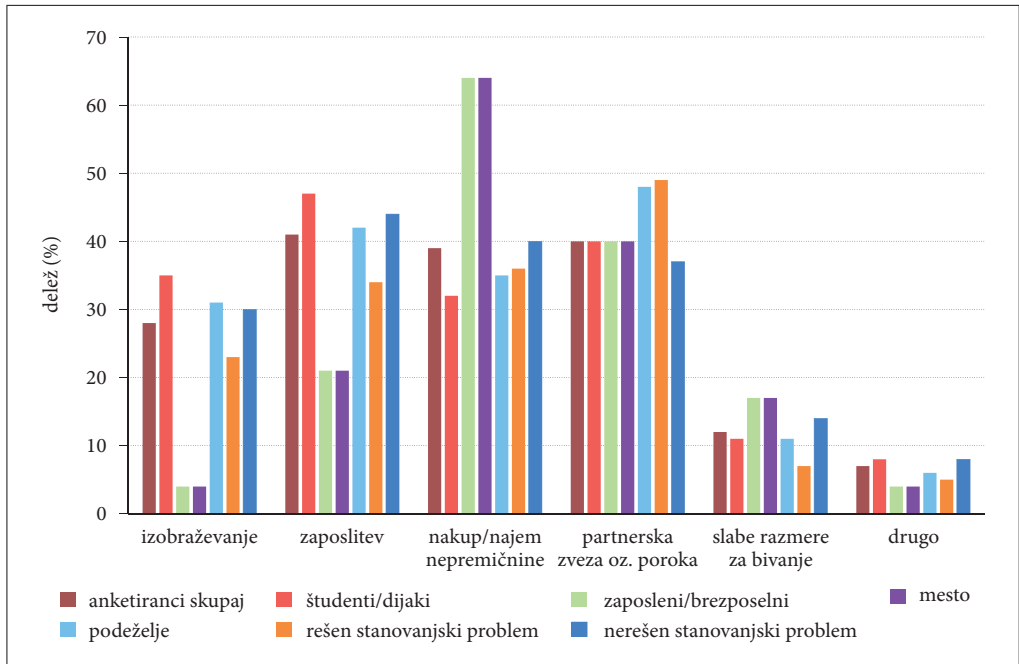
Kot navaja predstavnica Dijaške organizacije Slovenije, je stanovanjska problematika mladih v Sloveniji prisotna že več let (Ustni vir 1 2021). V Sloveniji nimamo ustrezne stanovanjske politike, kar se odraža v visokih najemninah in pomanjkanju najemniških stanovanj na trgu. V povprečju se mladi v Sloveniji kasneje odselijo kot mladi v drugih evropskih državah. Mladi prav tako težko dobijo neprofitna stanovanja, saj imajo družine s slabim socialno ekonomskim statusom prednost (Bohinec 2020).

Večina anketirancev se v prihodnosti namerava seliti (54 %), z izjemo tistih, ki imajo rešen stanovanjski problem, pri teh je večina odgovorila z »ne« (40 %); med mestom in podeželjem ni bilo večjih razlik.

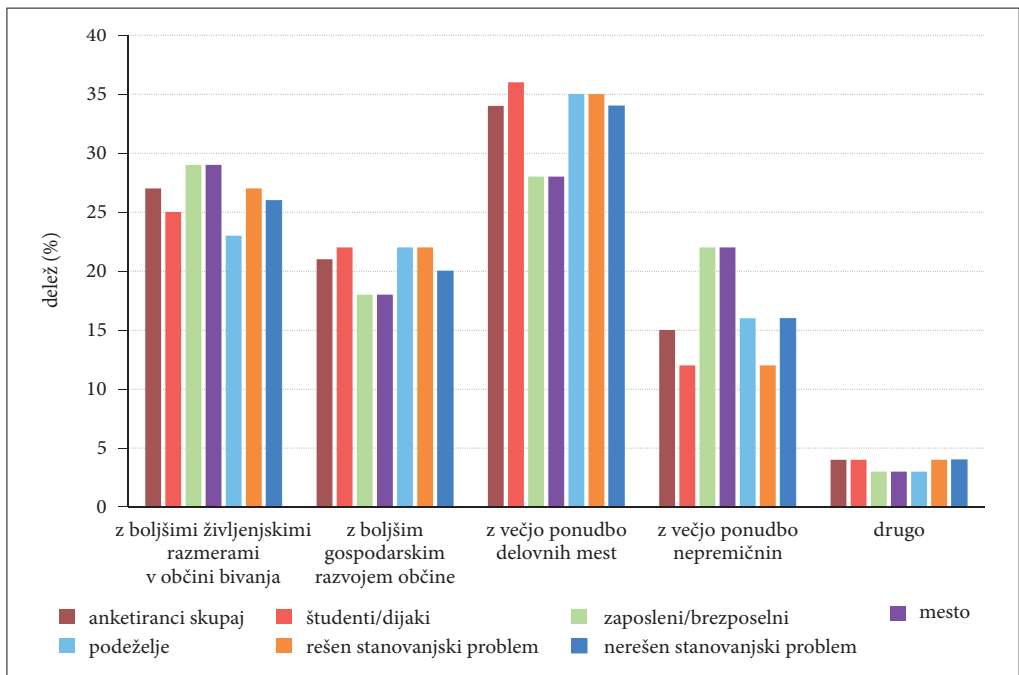
Anketiranci so kot tri najpogostejše razloge za selitev (slika 6) navedli: zaposlitev, partnersko zvezo oziroma poroko ter nakup/najem nepremičnine. Med skupinami se poglobitni razlog razlikuje, in sicer je ta pri študentih/dijakih zaposlitev (35 %), pri zaposlenih/brezposelnih nakup/najem nepremičnine

Slika 5: Cena in lokacija stanovanja imata z vidika mladih največjo vlogo pri iskanju stanovanja (N = 1254).

Slika 6: Razlogi za selitev (N = 637; tisti, ki se nameravajo seliti).

Slika 7: S čim bi preprečili odseljevanje mladih s podeželja in nekaterih mest? (N = 1180).

(64 %), pri mestnem prebivalstvu sta največja razloga nakup/najem nepremičnin (44 %) ter zaposlitev (40 %), pri podeželskem pa partnerska zveza oziroma poroka (48 %), pri tistih z rešenim stanovanjskim problemom je to partnerska zveza oziroma poroka (49 %), pri tistih z nerešenim stanovanjskim problemom pa zaposlitev (44 %). Največje število bi se jih selilo znotraj Slovenije (35 %), tisti iz mest in zaposleni/brezposelni pa bi se selili znotraj statistične regije. Iz občine stalnega prebivališča se mladi izseljujejo predvsem zaradi študija/izobraževanja, ki v manjših krajih ni omogočeno (srednje šole in fakultete), pri izseljevanju iz države pa gre po navadi za iskanje boljših univerzitetnih in zaposlitvenih priložnosti (Ustni vir 1 2021).

Problem odseljevanja bi mladi rešili s povečanjem ponudbe delovnih mest (34 %) (slika 7), zaposleni/brezposelni in mestni prebivalci so tu izpostavili še izboljšanje življenjskih razmer v občini bivanja.

Po mnenju predstavnice Dijaške organizacije Slovenije (Ustni vir 1 2021) se država ne trudi dovolj za to, da bi omejila izseljevanje mladih iz Slovenije. Obenem pa za to niti ne vidi razloga, saj je po njenem mnenju prednost Evropske unije ravno ta, da se lahko mladi spogledujejo s širšimi možnostmi, tudi v drugih državah.

3.2 Medosebni odnosi in druženje

Kot drugo perečo problematiko lahko izpostavimo medosebne odnose in področje druženja. Sem uvrščamo ocene o mladinskih centrih, odnosih med mladimi in starejšimi, pogostosti prireditev, obstoj prostora za druženje in možnosti za druženje.

Vprašani so izpostavili problem pomanjkanja mladinskih centrov, pri čemer je 41 % prebivalcev podeželja te ocenilo s slabo ali zelo slabo. Zlasti so do stanja na področju mladinskih centrov kritični dijaki in študenti, saj v primerjavi z njimi zaposleni in brezposelni kakovost življenja z vidika mladinskih centrov ocenjujejo bolje. Podobnega mnenja so tudi tisti anketiranci, ki imajo rešen stanovanjski problem, saj so ta vidik kakovosti življenja ocenili bolje kot tisti, ki stanovanjskega problema še nimajo rešenega.

Zelo slabo mladi ocenjujejo tudi odnose med starejšimi in mladimi oziroma kako starejši razumejo mlade. 25 % vprašanih je mnenja, da so medgeneracijski odnosi slabi ali zelo slabi. Nekoliko bolj so z odnosi zadovoljni dijaki in študenti, vendar do večjih razlik ne prihaja, medtem ko so z medsebojnimi odnosi nekoliko manj zadovoljni anketiranci z nerešenim stanovanjskim problemom.

Da so možnosti za druženje dobre, ocenjuje slabih 26 % anketirancev. Anketiranci so v odgovorih izrazili željo po večjem številu prireditev, saj kar 33 % vprašanih pogostost prireditev ocenjuje kot zelo slabo. Čeprav je pri anketirancih iz mest ta številka nekoliko nižja, kljub temu želijo več prireditev. Dijaki in študenti so dostop do kulturnih ustanov in prireditev ocenili bolje kot zaposleni in brezposelni.

Po drugi strani so anketiranci zadovoljni z dostopom do športnih površin in infrastrukture. Tega je kot dobro ali zelo dobro ocenilo 72 % anketirancev iz mest in 50 % s podeželja. Najboljše ocenjena kategorija med vsemi anketiranci je bila dostop do športnih površin (približno 70 % vprašanih). Prav tako menijo, da so dobre možnosti za rekreacijo, nadaljnji razvoj možnosti za rekreacijo pa vidijo kot priložnost za izboljšanje kakovosti njihovega življenja. Kar 71 % mladih je ocenilo, da dostop do športnih površin in infrastrukture predstavlja pomemben del kakovosti njihovega življenja ter da bi bilo treba temu nameniti še dodatno pozornost. Vprašanje so nekoliko bolje ocenili anketiranci, ki stanovanjskega problema še nimajo rešenega. Skoraj 40 % vprašanih si želi več dogodkov za mlade in več prostorov, kjer bi se mladi lahko družili in izmenjevali znanja. Prostori za druženje mladih so prostori, kjer se izmenjujejo mnenja, ustvarjajo nove ideje, kjer se rodijo projekti ter kjer se mladi srečujejo in se učijo »uporabljati« svoj glas. Prostori, kot so mladinski centri, pa tudi navidezni oziroma virtualni prostori za participacijo opolnomočijo mlade, da postanejo in ostanejo aktivni (Ustni vir 1 2021). Prav tako so izpostavili, da bi k boljši kakovosti življenja doprinesle možnosti za aktivno vključevanje v lokalno skupnost, sodelovanje starejših in mladih družin ter vzpostavitev brezplačne pomoči za mlade v duševnih stiskah.

3.3 Kakovost in dostopnost do delovnih mest

Tretji sklop problemov, ki tarejo mlade, se nanaša na delovna mesta. Dostopnost do delovnih mest mladi ocenjujejo kot dobro (30 %) ali zelo dobro (16 %), so pa nekoliko bolj zadržani pri njihovi kakovosti, saj je kategoriji dobro in zelo dobro izbralo le še 29 % opredeljenih anketirancev.

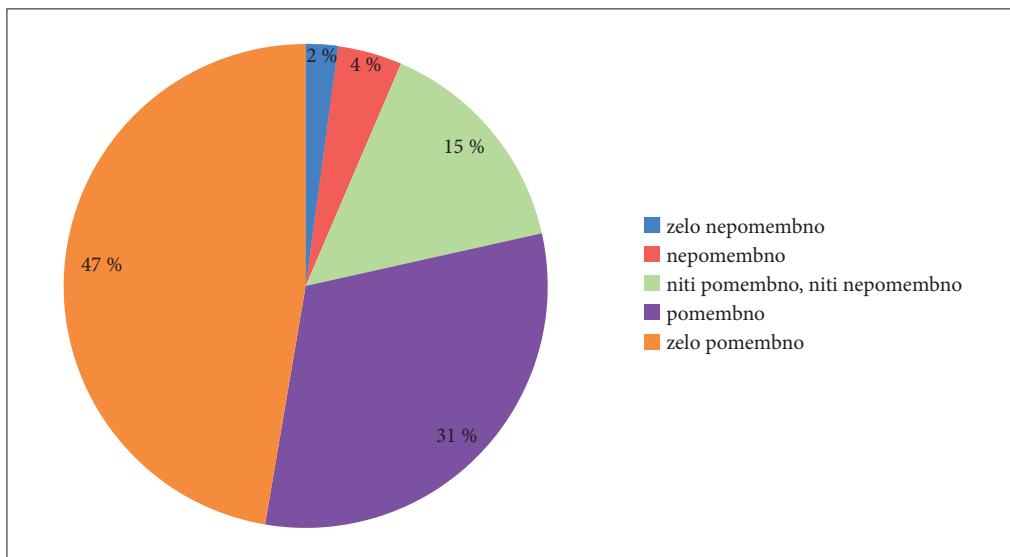
Kar 39 % anketirancev skrbi zaposlitev po študiju, saj so delovna mesta omejena. Nekoliko manj (34 %) jih meni, da je delovnih mest dovolj, a je treba biti prilagodljiv. Med slednjimi je takega mnenja več anketirancev (37 %) s podeželja kot iz mesta (31 %). Manjše število anketirancev meni, da se za dobre vedno najde delovno mesto (17 %), najmanj pa, da je delovnih mest dovolj, a so ta prekarna in ne nudijo dovoljšne varnosti (10 %). Zaposlitev po študiju bolj skrbi anketirance, ki še nimajo rešene stanovanjskega problema (43 %) kot pa tiste, ki že imajo rešen stanovanjski problem (30 %).

Anketiranci se v večini strinjajo, da bi moralo biti več kakovostnih delovnih mest za mlade (68 %), s čimer se še v večji meri strinjajo zaposleni in brezposelni (73 %).

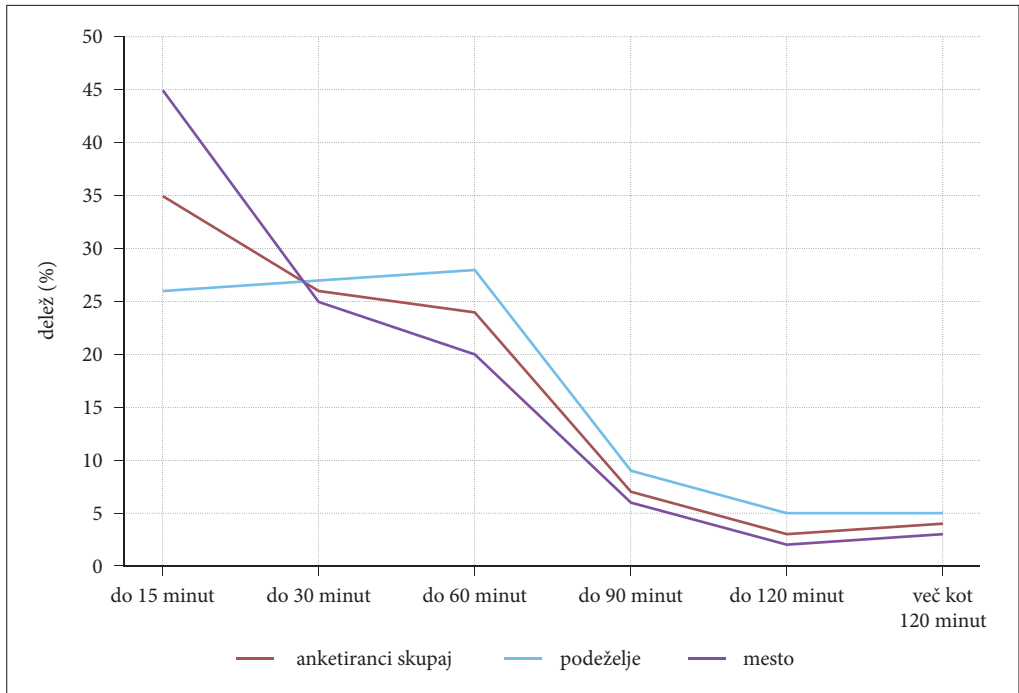
Predstavnica Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje meni, da mladi kot najbolj kakovostna delovna mesta dojemajo tista z »normalnimi« odnosi ter da si pri delu želijo več samostojnosti in avtonomije. Prav tako meni, da bi morala država bolj strateško pristopati k problematiki mladih in zaposlovanja. Kot dober pristop vidi večji poudarek na karierni orientaciji že v času šolanja ter več pripravništev in vajeništva tekom izobraževanja (Ustni vir 5 2021). Boljšo ureditev pripravništev z namenom pridobivanja delovnih izkušenj si želi tudi velik del anketirancev (slika 8).

Čas, potreben do delovnega mesta ali kraja izobraževanja, kaže na velike razlike med mestom in podeželjem (slika 9). Do kraja zaposlitve ali izobraževanja največ anketirancev potuje do 15 minut (35 %). Na podeželju deleža tistih, ki se vozijo do 60 minut in do 30 minut, presegega delež tistih, ki za vožnjo na delo ali na izobraževanje potrebujejo manj kot 15 minut. Anketiranci z rešenim stanovanjskim problemom (42 %) imajo krajšo pot do kraja delovnega mesta in izobraževanja kot tisti, ki nimajo rešene stanovanjskega problema.

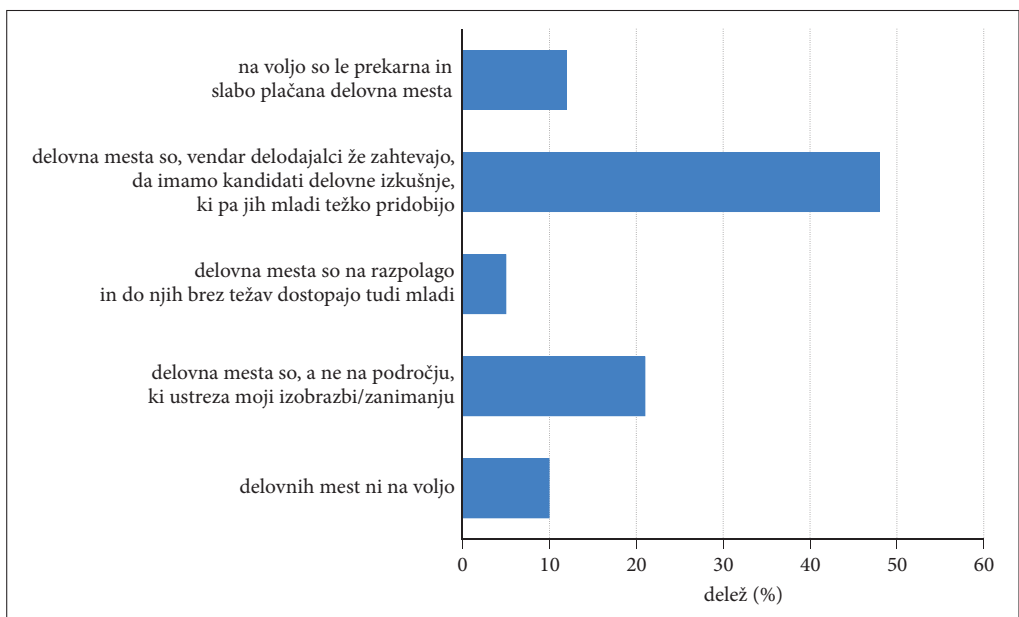
Večina anketirancev meni, da bi se morala država bolj posvečati zaposlitveni problematiki mladih. 46 % anketirancev meni, da bi bilo smiselno nadomestiti prekarne oblike zaposlovanja s kakovostnimi delovnimi mesti. V večji meri se s tem strinjajo zaposleni in brezposelni (52 %). Predstavnica Zavoda

Slika 8: Pomen pripravništva za dvig kakovosti življenja mladih (N = 1268).

Slika 9: Koliko časa dnevno porabite za potovanje od kraja prebivališča do kraja izobraževanja/delovnega mesta (v eno smer)? (N = 1471).

Slika 10: Glavne težave pri iskanju zaposlitve (N = 1180).

Republike Slovenije za zaposlovanje se strinja, da bi trajna in kakovostna delovna mesta zmanjšala preknost ter dodaja, da bi po njenem mnenju problem prekarnosti lahko zmanjšali z usposobljenostjo in ozaveščenostjo delovne sile ter z večjim nadzorom oziroma inšpekcijo (Ustni vir 5 2021).

Pod drugo so anketiranci izpostavljali subvencije za zagonski kapital mladih podjetnikov ter možnost neformalnega izobraževanja, zaposlovanje mladih v javni upravi, usmerjanje v deficitarne in perspektivne poklice, več delavnic za dodatno izobraževanje in podobno.

Anketiranci se strinjajo, da imajo mladi v mestih boljše možnosti za zaposlitev (37 %), medtem ko se delno strinjajo, da bodo našli zaposlitev na področju svoje izobrazbe (27 %). Glede zaposlitve na področju svoje izobrazbe so še nekoliko bolj skeptični zaposleni in brezposelni (16 %). Veliko anketirancev meni, da delovna mesta v občini ne omogočajo dostojnega življenja (31 %). Menijo, da je glavna težava dobiti prvo zaposlitev, saj delodajalci zahtevajo predhodne delovne izkušnje (48 %; slika 10). Predstavnica Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje se zaveda, da je mladim pridobivanje delovnih izkušenj oteženo, vendar meni, da bi morali biti pri tem sami bolj dejavni. Izpostavlja pomembnost pridobivanja izkušenj na področju zelene zaposlitve in pridobivanja novih poznanstev tekom študija, podpira tudi prostovoljstvo v organizaciji ciljne stroke. Pomembnost vidi v gradnji kariere že med študijem, država pa bi lahko mladim v večji meri pomagala s štipendijami (Ustni vir 5 2021).

4 Razprava

Raziskava problematike mladih v Sloveniji kaže tri ključna področja, in sicer stanovanjsko problematiko, problematiko medgeneracijskih odnosov in družjenja ter problematiko zaposlovanja in delovnih mest. Medtem ko se stanovanjska in zaposlitvena problematika mladih ter selitve v raziskavah pogosto pojavljajo (Majcen s sodelavci 2000; Benkovič Krašovec 2002; Pečar 2002; Bole 2004; Rebernik 2004; Škrt in Žohar 2005; Grčar 2006; Kerbler 2006; Jezeršek 2007; Lapuh 2011; 2019; Moljk 2011; Drozg 2012; Kušar 2012; Kozorog 2013; Bevc in Ogorevc 2014; Bevc in Uršič 2014; Žiberna in Lorber 2014; Berdnik 2016; Drnovšek 2016; Morgado s sodelavci 2016; Repina 2016; Strategija ... 2016; Staniscia in Benassi 2018; Gostič 2019; Kokošar 2019; Goljevšček 2020; Černe s sodelavci 2021; Nared s sodelavci 2021), je bilo doslej stanje na področju medgeneracijskih odnosov ter družjenja v strokovni in znanstveni literaturi manj izpostavljeno. Zagotovo je na pomembnost problematike močno vplivala pandemija Covid-19, saj je bila spletna anketa izvedena spomladi 2021, torej v času veljave strogih protikoronskih ukrepov (prepoved družjenja, zapiranje javnih ustanov, omejitve gibanja na občino ali regijo stalnega prebivališča, zaprtost študentskih domov), ki so mladim preprečevali tako izobraževanje v šolah in na fakultetah (pouk na daljavo) kot družjenje s sovrstniki. Še več, na resnost razmer kaže tudi potreba mladih po psihosocialni pomoči in svetovanju.

Razmeroma široka opredelitev mladih (med 15. in 34. letom) nam je omogočila več primerjav (mesto proti podeželju, dijaki in študenti proti zaposlenim in brezposelnim, tisti z rešenim stanovanjskim problemom proti tistim z nerešenim stanovanjskim problemom). Izkušnje mladih s podeželja potrjujejo ugotovitve dosedanjih raziskav, na primer o slabši oskrbi, infrastrukturi, možnostih za zaposlitev na podeželju (Benkovič Krašovec 2002; Azinovič s sodelavci 2019), prav tako problem vračanja izobraženih mladih (Kerbler 2006; Nared s sodelavci 2021), a se velikokrat delitev na mesto in podeželje ne izkaže kot ključna, temveč so odgovori odvisni tudi od zaposlitvenega statusa ali rešitve stanovanjskega problema. Kljub razlikam pa so si mladi enotni v tem, da je za njihovo prihodnost treba zagotoviti privlačno in kakovostno življenjsko okolje ter predvsem delovna mesta, ki bodo zagotovila njihovo dolgoročno eksistenco.

4.1 Stanovanjska problematika

Večina anketirancev še vedno živi pri starših, kar potrjuje dejstvo, da Slovenija sodi med države, v katerih mladi najdlje ostanejo pri starših. Po podatkih Eurofounda namreč pri starših živi kar 85 %

mladih (Mladinski ... 2015). V Programskem dokumentu Mladinskega sveta je navedeno, da so bivanjske razmere mladih odvisne od ekonomskega položaja njihovih staršev, kar lahko predstavlja veliko oviro pri osamosvajanju (Mladinski ... 2015).

Pri iskanju stanovanja so najpomembnejši dejavniki cena nepremičnine, višina najemnine in lokacija. Kot na primeru suburbanizaciji zelo izpostavljenih ruralnih naselij z naraščajočim številom prebivalcev ugotavlja Azinović s sodelavci (2019), se zaradi visokih cen nepremičnin v urbanih središčih prebivalci selijo na njihova obrobja, s čimer pride do uravnoveženosti med lokacijo in višino najemnine oziroma cene nepremičnine. Ker se v ta območja priseljujejo predvsem mlade družine, je starostna struktura teh naselij ugodna (Azinović s sodelavci 2019).

Območja s povečanim izseljevanjem so predvsem v bolj oddaljenih območjih. S podeželja se mladi izseljujejo zaradi slabše dostopnosti do storitev in možnosti izobrazbe (Korošec in Pak 2010), sprva v obliki dnevne vožnje na izobraževanje, ki pa se kasneje pogosto odrazi v selitvi za stalno (Berdnik 2016). Visoko izobraženi posamezniki navadno oblikujejo tudi poseben življenjski slog in imajo širšo socialno mrežo, kar je zlasti značilno za mesta (Jezeršek 2007).

Kokošar (2019) meni, da je osnovni pogoj, da območja povečanega izseljevanja postanejo privlačna, izboljšana dostopnost do oskrbnih in storitvenih dejavnosti. Po mnenju predstavnice Zveze slovenske podeželske mladine je stanovanjska problematika eden izmed vidnejših problemov, s katerimi se soočajo mladi. Izpostavlja pridobivanje gradbene dokumentacije, saj na podeželju ni večstanovanjskih blokov in neprofitnih stanovanj. Kot predlog izboljšave navaja državna poročstva, s katerimi bi mladi lažje prišli do posojil ter gradnjo javnih najemniških stanovanj (Ustni vir 2 2021).

Mladi do rešitev odseljevanja s podeželja in iz posameznih mest navajajo povečanje ponudbe raznolikih delovnih mest ter izboljšanje življenjskih razmer na podeželju, kot že nakazujejo ugotovitve Žiberne in Lorberjeve (2014), ki sta v obdobju od 2003 do 2008 zaznala trend preseljevanja mladih iz mesta v suburbano območje Maribora, zaradi zaposlovanja v manjših podeželskih podjetjih.

Anketiranci se večinoma strinjajo, da so cene nepremičnin in najemnin previsoke. Mladi si nakup stanovanja izjemno težko privoščijo, tudi zaradi težavnega dostopa do posojil, saj so pogosto kreditno nesposobni (Mladinski ... 2015). Po izračunih, ki se nanašajo na leto 2020, je kvadratni meter stanovanja v Ljubljani stal 2770 evrov, kar pomeni 110.800 evrov za stanovanje v velikosti 40 m². Po izračunih avtorice (Goljevšček 2020) bi lahko mladi s povprečno plačo, ki je bila leta 2020 897,07 evrov, pridobili 43.200 evrov posojila. Brez dodatne pomoči staršev ali sorodnikov oziroma visokih prihrankov je nakup nepremičnine za mlade praktično nemogoč (Mladinski ... 2015).

Ena izmed rešitev stanovanjskega problema so javna oziroma socialna stanovanja. Primeri dobrih praks iz tujine so britanska shema »*Help to buy*«, ki vsebuje spodbudne pogoje pri nakupu lastniškega stanovanja, avstrijski model gradnje socialnih stanovanj ter francoski ELAN, zakon z ukrepom o reguliranju najemnin (Goljevšček 2020). Primer dobre prakse v Sloveniji so stanovanjske zadrage, ki po mnenju predstavnice Zadrugatorja dobro dopolnjujejo najemniški sistem, saj omogočajo trajno dostopna stanovanja po ugodni ceni. Prednost takšnega združevanja je po njenem mnenju predvsem dostopnejša in stabilnejša najemnina, vseeno pa takšen način izboljševanja stanovanjskih razmer zahteva od najemnika več kapitala kot socialna stanovanja (Ustni vir 4 2021).

4.2 Problematika medosebnih odnosov in druženja

Na pomembnost druženja, soodločanja in medosebnih odnosov mladih opozarjajo posamezni dokumenti: Mladinski svet Slovenije (2016, 7) je na primeru participacije mladih zapisal: »*Mladi morajo imeti besedo pri odločanju. Participacija mladih v institucijah in procesih služi vzpostavitvi okolja, v katerem lahko mladi prevzemajo odgovornost za lastno prihodnost in prihodnost družbe, kar prispeva k njihovem doseganju avtonomije*«. Na to, da je treba mladim zagotoviti večjo vlogo pri soodločanju in participaciji na lokalni ravni, zasledimo tudi v Strategiji za mlade v Občini Sevnica 2019–2024 (2019).

Mladi so v anketi menili, da bi se njihova kakovost življenja zvišala z več dogodki (športni, kulturni, izobraževalni). Da bi omejili izseljevanje mladih s podeželja, bi bilo med drugim treba organizirati več tematskih dejavnosti in dogodkov na področju kulture, športa, zagotoviti gradnjo posebnih ustanov, kot so mladinski center ali center šolskih in obšolskih dejavnosti (Štajdohar in Golobič 2015). Za kakovost življenja mladih so pomembne tudi: dostopnost, individualne ter skupne zelene in gozdne površine, naravna in kulturna dediščina, opremljenost naselja s storitvami (na primer šola, trgovina, zdravnik, lekarna, gostilna, avtobusna postaja, cerkev) ter privlačno bivalno in naravno okolje (Bobovnik in Potočnik Slavič 2019).

Predstavnica Dijaške organizacije Slovenije poudarja, da so prostori za druženje mladih izredno pomembni. Pomembnost prostorov za druženje mladih je stalna problematika, ki pa je nekoliko bolj izpostavljena v času pandemije Covid-19, ko je prostor za druženje oziroma *civil space for participation* postal eden izmed mladinskih ciljev Evropske unije, s ciljem večjega opolnomočenja mladih pri izražanju svojih stališč in vključevanju v družbo.

Predstavnica Zveze slovenske podeželske mladine izpostavlja problem duševnega zdravja mladih, ki je problem tako v mestu kot na podeželju. Je pa morda še nekoliko bolj izrazit na podeželskih območjih, saj imajo tamkajšnji prebivalci slabši dostop do pomoči. Kar se tiče druženja, meni, da je bilo tega pred pandemijo Covid-19 dovolj, zdaj pa mladi ta del življenja precej pogrešajo (Ustni vir 2 2021).

Na vse večje izseljevanje mladih, sodeč po odgovorih, ki smo jih pridobili iz ankete, vplivajo tudi slabi odnosi znotraj širše družine. Po podatkih Mladinskega sveta Slovenije (2014), so najbolj socialno izključeni mladi, ki nimajo zadostnih pogojev za izobraževanje ali so ga opustili, izhajajo iz slabših ekonomskih razmer in tisti, ki se srečujejo z diskriminacijo.

4.3 Problematika delovnih mest

Zaposlitvene možnosti so pogosto odvisne od kraja bivanja, tako z vidika kakovosti kot dostopnosti delovnih mest. Kot navaja Bole (2004), manjše občine praviloma ne predstavljajo zaposlitvenih središč, zato večina njihovih prebivalcev delo opravlja v sosednjih občinah. Ugotavlja, da imajo v Sloveniji občine z višjim deležem kmečkega prebivalstva povprečne ali celo višje deleže medobčinskih vozačev (denimo Beltinci, Veržej, Ormož), skladno z našimi rezultati pa prebivalci, živeči na podeželju, za pot na delovno mesto ali v šolo porabijo več časa kot tisti iz mest. Grčar (2006) ugotavlja, da se zaradi boljših povezav, razvitosti in delovnih mest dnevna mobilnost povečuje, in sicer na krajše razdalje, z izjemo Osrednjeslovenske regije, kamor na delo hodijo ljudje iz vseh ostalih regij (Grčar 2006). Prebivalci podeželja so sicer manj mobilni, a na daljše razdalje, prebivalci mest pa so bolj mobilni, a na krajše razdalje (Drozg 2012). Vsekakor lahko sklenemo, da imajo zaradi več razpoložljivih delovnih mest mladi v mestu boljše zaposlitvene možnosti. Nasprotno se marsikje na podeželju soočajo z depopulacijo, kar bi lahko reševali s povečanjem raznolikosti kmetijskih dejavnosti, obrti in turizma (Škrt in Žohar 2005), država pa bi lahko pomagala z načrtovanjem razvojnih programov, davčnimi olajšavami in spodbujanjem gospodarskih naložb (Benkovič Krašovec 2002).

Jezeršek (2007) navaja, da je Slovenija med prvimi petimi državami Evropske unije z najvišjim deležem študentov, saj študira več kot dve tretjini prebivalcev, starih do 24 let. Pri tem selitev v univerzitetno središče povezuje tudi z verjetnostjo tamkajšnje zaposlitve (Jezeršek 2007). Predstavnica Zveze slovenske podeželske mladine pravi, da je ravno dostopnost do delovnih mest eden izmed glavnih razlogov za selitev mladih s podeželja v bolj urbana središča ali celo tujino. Meni, da bi morala država več vlagati v visoko kvalificirana delovna mesta in na tak način mlade spodbuditi, da svoje znanje izkoristijo doma. Težavo vidi v tem, da so sicer na voljo različna delovna mesta, a predvsem za nižje kvalificirane kadre (Ustni vir 2 2021).

Večina pripravljenih na selitev v tujino bi to storila za krajše obdobje. Pri študentih so bili razlogi možnost strokovnega izobraževanja in usposabljanja, utrditev jezikovnih znanj in komunikacijskih veščin, pridobitev vezi in poznanstev, višja plača, osebna ambicioznost in drugi. Ključni dejavniki za

izseljevanje zaposlenih so: napredovanje v karieri, višja plača, ugled organizacije ali delovnega mesta, možnost uporabe vrhunske raziskovalne infrastrukture, delo z vrhunskimi strokovnjaki in drugi (Moljk 2011).

Anketiranci menijo, da je zagotavljanje pripravništev pomembno za pridobivanje delovnih izkušenj, saj so te pogosto pogoj za zasedbo delovnega mesta. Okrepiti je treba sodelovanje med delodajalci ter izobraževalnimi ustanovami na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Sooblikovati bi se morali programi praktičnih izobraževanj in usposabljanj za mlade. Povezovanje med formalnim in neformalnim praktičnim usposabljanjem bi namreč vzpostavilo učinkovit sistem pridobivanja izkušenj (Strategija ... 2016). Predstavniki Urada za mladino meni, da naj se mladi tekom študija vključujejo v dejavnosti, za katere se izobražujejo, zato, da bodo lažje vstopili na trg dela. Meni, da je v Sloveniji še vedno problem prekarnega dela oziroma atipičnih oblik zaposlovanja, kar zlasti prizadene mlade. Kljub temu je treba omeniti, da so se mladi pred časom epidemiološke krize zaposlili relativno hitro po zaključku šolanja, obenem pa je bil izhod na trg dela v primerjavi z drugimi državami Evropske unije relativno trajen (Ustni vir 3 2021).

Mladi anketiranci so v dvomih, da bodo lahko dobili zaposlitev na področju svoje izobrazbe. Zaposlitvene možnosti so odvisne od družbenoekonomskih značilnosti družbe oziroma regije in od njene stopnje razvoja (Jezeršek 2007). Kot ugotavlja Morgado s sodelavci (2016), v evropskih državah 15 % do 35 % zaposlenih opravlja delo, za katerega imajo višjo ali nižjo izobrazbo od primerne. Skoraj 50 % zaposlenih opravlja delo, za katero nimajo običajnega področja izobrazbe. Več zaposlenih ima pre nizko kot previsoko izobrazbo za delo, ki ga opravljajo (Morgado s sodelavci 2016, citirano po Lapuh 2019).

Ker imajo mladi težave z zaposlitvijo in pridobivanjem delovnih izkušenj, morajo v to vložiti več truda. Največ izkušenj pridobijo v času študija, med opravljanjem študentskega dela na različnih področjih, predvsem pa področjih, ki jih zanimajo. V tem času lahko pridobijo nova poznanstva, ki jim širijo možnosti za zaposlitev. Delodajalci zelo cenijo tudi prostovoljstvo v različnih organizacijah, kar prinese mladim boljši vtis na razgovorih za delo. Mladim lahko pri tem s štipendijami zelo pomaga tudi država (Ustni vir 5 2021).

5 Sklep

Članek prikazuje, kako mladi ocenjujejo kakovost bivanja v svoji občini ter kateri so glavni izzivi, s katerimi se soočajo. Osredotočili smo se na stanovanjsko problematiko z vidika razpoložljivosti, kakovosti in cenovne dostopnosti stanovanj ter katere so največje težave na tem področju. Prav tako smo preučili, kako mladi ocenjujejo zaposlitvene možnosti z vidika kakovosti in dostopnosti do delovnih mest ter kako mladi ocenjujejo možnosti aktivnega vključevanja v družbo, medosebne odnose in možnosti za druženje.

Glede na rezultate ankete je najbolj pereča stanovanjska problematika, sledi vprašanje druženja, medosebnih odnosov in vključenosti v družbo, problematika delovnih mest pa pri ocenjevanju kakovosti življenja v občini bivanja ni v ospredju, ji pa večji poudarek namenjajo pri iskanju rešitev. Podrobnejša analiza pokaže na razlike med posameznimi skupinami mladih: (1) med živečimi na podeželju in v mestu, (2) med dijaki in študenti ter delovno aktivnimi ter (3) med tistimi z rešenim stanovanjskim problemom in tistimi, ki stanovanjskega problema še nimajo rešenega. V primerjavi s predhodnimi študijami zaznamo zlasti večjo izpostavljenost vključevanja mladih v družbene procese in medsebojnega druženja, kar je zelo verjetno tudi posledica omejitev druženja med pandemijo. Tudi sicer si posamezne rezultate lahko razlagamo skozi prizmo pandemije Covid-19, saj je ta močno zaznamovala čas, v katerem je bila raziskava izvedena (april in maj 2021).

Mladi so kakovost življenja v občini prebivališča ocenjevali z različnih vidikov, pri čemer so najboljše ocenili dostopnost do zelenih površin, prav tako pa so dobro ocenili dostopnost do oskrbnih storitev. Slabšo oceno pri kakovosti življenja je dobila cenovna dostopnost stanovanj ter njihova razpoložljivost.

Večina anketirancev stanovanjskega problema še nima rešenega, slabe pa so tudi možnosti za najem ali nakup stanovanj, zlasti zaradi visokih najemnin in cen stanovanj. Posledično večina mladih živi pri starših in se od doma odselijo razmeroma pozno.

Druga izmed treh mladinskih problematik je zaposlovanje. Večino mladih skrbi zaposlitev po študiju, saj so delovna mesta omejena in imajo težavo pri iskanju zaposlitve v izbrani stroki, primanjkuje jim tudi zahtevanih izkušenj. Kakovost življenja z vidika dostopnosti delovnih mest anketirani mladi ocenjujejo kot dobro, vendar se v večini strinjajo, da bi lahko izboljšali kakovost življenja z boljšo kakovostjo delovnih mest, ureditvijo pripravniske dobe in nadomeščanjem prekarnih oblik dela s kakovostnimi delovnimi mesti. Anketiranci menijo tudi, da v občini bivanja ni dovolj možnosti za zaposlitev ter da se država ne posveča dovolj problematiki zaposlovanja mladih. Želijo si predvsem delovna mesta z možnostjo napredovanja, delovna mesta, dostopna tudi brez poznanstev, ter bolje plačano delo. Mladi si izboljšujejo možnosti za zaposlitev s pridobivanjem izkušenj na različnih področjih, prek študentskega dela, pridobivanja novih poznanstev in prostovoljnega dela v različnih organizacijah.

Za izboljšanje kakovosti življenja v občini stalnega prebivališča so anketiranci predlagali različne ukrepe – kakovost življenja bi anketiranci najraje zvišali z več kakovostnimi delovnimi mesti, najmanj pa jih je za izboljšanje kakovosti življenja izbralo boljše povezave z javnim potniškim prometom. Mladi so večkrat omenili, da potrebujejo prostore za druženje in več prireditev (glasbene, športne, kulturne) ter dogodke za mlade. Problem se kaže tudi v pomanjkanju mladinskih centrov. Mladi so izpostavili, da bi stanje v njihovi občini bivanja izboljšali z več športnimi površinami in infrastrukturo. K bolj kakovostnemu bivanju bi veliko prispevala tudi večja vključenost v lokalno skupnost, sodelovanje starejših in mladih družin ter vzpostavitev boljše brezplačne pomoči za mlade v duševnih stiskah. To, da mladi sodelujejo in so upoštevanji pri odločitvah, jim omogoča, da sami vplivajo na lastno prihodnost in dosežjo avtonomijo.

Da bi omejili izseljevanje mladih s podeželja, bi bilo smotrno vzpostaviti nekatere tematske dejavnosti in dogodke na področju kulture, športa, omogočiti gradnjo posebnih ustanov, kot so mladinski center ali center šolskih in obšolskih dejavnosti, sploh pa je nujno, da se poveča obseg le-teh. Prebivalcem tako mest kot podeželja predstavljajo zelene površine ključen in privlačen prostor za preživljanje prostega časa. V času pandemije Covid-19 so prostori in možnosti za druženja mladih pridobili na pomenu, saj mladi še vedno težijo po prostoru, kjer bi ustvarjali nove ideje, izmenjevali znanja in se učili uporabljati svoje kompetence. Mladinski centri v tem primeru predstavljajo prostore, kjer mladi lahko opolnomočijo svoja pričakovanja, poleg tega pa se lahko skozi mladinske organizacije aktivno vključujejo v oblikovanje lokalne politike. Ta problem je bil nekoliko bolj zastopan med mladimi, ki so prihajali s podeželja. Sodeč po odgovorih iz ankete, na večje izseljevanje vplivajo tudi nekoliko slabši medgeneracijski odnosi, slabša dostopnost do storitev in izobrazbe.

Mladi so pogosto prepoznani kot ključen dejavnik razvoja posameznega območja, zato je prav, da se njihovo vlogo pripozna, se jim stopi nasproti z reševanjem njihovih težav, obenem pa jim je treba omogočiti, da k odločitvam in razvoju tudi dejansko prispevajo.

Zahvala: Avtorji prispevka se najlepše zahvaljujemo anketirancem za izpolnjeno anketo, organizacijam in društvom za deljenje povezave do ankete in povabilo članom k izpolnjevanju ter intervjuvancem za prijazno sodelovanje. Prispevek je deloma nastal v okviru projekta Medresorsko usklajeno spodbujanje razvoja obmejnih problemskih območij (V6-1945), ki ga prek Ciljnega raziskovalnega programa za leto 2019 sofinancirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo ter raziskovalnega programa Geografija Slovenije (P6-0101), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

6 Viri in literatura

- Azinović, L., Babić, M. A., Dolenc, Ž., Kenda, L., Kožuh, K., Krasti, R., Nedoh, M., Praček, P., Špeh, K., Vaš, D., Nared, J. 2019: Praznjenje naselij v zaledju Kopra: vzroki in možne rešitve. Demografske spremembe in regionalni razvoj, Regionalni razvoj 7. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502258>
- Benkovič Krašovec, M. 2002: Idrijsko hribovje kot primer demografsko ogroženega območja. Dela 17. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.17.138-161>
- Berdnik, M. 2016: Zaposlovanje in delovne migracije v Zasavski regiji. Diplomsko delo, Fakulteta za organizacijske vede Univerze v Mariboru. Maribor.
- Bevc, M., Ogorevc, M. 2014: Emigracija slovenskih mladih raziskovalcev in njihova zaposlitvena mobilnost znotraj Slovenije. Teorija in praksa 51, 2-3.
- Bevc, M., Uršič, S. 2014: Izobrazba selivcev kot razvojni dejavnik slovenskih regij. IB revija 48-1.
- Bobovnik, N., Potočnik Slavič, I. 2019: (Ne)privlačnosti z vidika življenja in dela na podeželju: terensko evidentiranje z metodo sodelovalnega kartiranja. Dela 51. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.51.27-50>
- Bohinec, A. 2020: Negotovi prehodi in stiske mladih, ki zaključujejo študij. Magistrsko delo, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Bole, D. 2004: Daily mobility of workers in Slovenia. Acta geographica Slovenica 44-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS44102>
- Černe, N., Kenda, L., Mahnič, E., Mlinar, Ž., Nose, N., Osredkar, K., Paljk, U., Udovič, H., Nared, J. 2021: Prednosti in pomanjkljivosti življenja v obmejnih območjih Slovenije z vidika tam živečih prebivalcev. Regionalni razvoj včeraj, danes, jutri, Regionalni razvoj 8. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610505921>
- Drnovšek, I. 2016: Letno Slovenijo zapusti več kot 8000 Slovencev. Dnevnik, 4. 8. 2016. Medmrežje: <https://www.dnevnik.si/1042747925> (31. 5. 2021).
- Drozg, V. 2012: Mobility and the lifestyle of the Slovene population. Geografski vestnik 81-1.
- Goljevšček, T. 2020: Reševanje stanovanjske problematike med mladimi na podlagi praks iz tujine. Diplomsko delo, Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gostič, M. 2019: Izkušnje bivanja in dela sodobnih slovenskih izseljencev v Avstriji in Nemčiji. Dve domovini 50. DOI: <https://doi.org/10.3986/dd.v2019i50.7467>
- Grčar, M. 2006: Medregionalne migracije prebivalstva v Sloveniji. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Hauschildt, K., Gwosć, C., Schirmer, H., Wartenbergh-Cras, F. 2021: Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Bielefeld. DOI: <https://doi.org/10.3278/6001920dw>
- Jezeršek, M. 2007: Zaposlitvene priložnosti in beg možganov v idrijsko-cerkljanski regiji. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Kerbler, B. K. 2006: Demografski potencial hribovskih kmetij na Dravskem Pohorju. Dela 25. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.25.193-205>
- Kokošar, M. 2019: Razvojne ovire in priložnosti demografsko ogroženih območji v Občini Tolmin. Diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojna problematika Haloz na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34-1. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.34.91-114>
- Kozorog, M. 2013: Poskusno o Benečiji s konceptom odročnosti: migracije in konstrukcije kraja. Ars Humanitas 7-2. DOI: <https://doi.org/10.4312/ars.7.2.136-149>
- Kušar, S. 2012: Razvojna trojnost slovenske Istre. Dela 37. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.37.129-145>
- Lapuh, L. 2011: Geografski vidiki sodobnega izseljevanja iz Slovenije. Dela 36. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.36.69-91>

- Lapuh, L. 2019: Usklajenost trga dela z izobrazbeno sestavo prebivalstva v dobi digitalizacije. Demografske spremembe in regionalni razvoj, Regionalni razvoj 7. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502258>
- Majcen, B., Kavaš, D., Bevc, M., Gulič, A., Praper, S., Plevnik, A., Ravbar, M., Glas, M., Jaklič, M., Kukar, S., Pečar, J., Balažek, T. 2000: Priprava strokovnih podlag za strategijo regionalnega razvoja Slovenije. Poročilo, Inštitut za ekonomska raziskovanja. Ljubljana.
- Mladinski svet Slovenije 2014: Mladi in socialna vključenost. Medmrežje: http://mss.si/wp/wp-content/uploads/2020/06/2014-10_socialna-vkljucenost.pdf. (24. 5. 2021).
- Mladinski svet Slovenije 2015: Stanovanjska problematika mladih. Medmrežje: http://mss.si/datoteke/press/stanovanja_MDM_2015_01.pdf (24. 5. 2021).
- Mladinski svet Slovenije 2016: Programski dokument Participacija mladih. Medmrežje: http://mss.si/wp/wp-content/uploads/2020/06/MSS-095-16-PD-Participacija_mladih.pdf. (24. 5. 2021).
- Moljk, K. 2011: Beg možganov v Sloveniji. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Morgado, A., Sequeira, T. N., Santos, M., Ferreira-Lopes, A., Balcão Reis, A. 2016: Measuring labour mismatch in Europe. Social Indicators Research 129-1. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1097-0>
- Nacionalni program za mladino 2012–2021. Urad Republike Slovenije za mladino. Ljubljana, 2012. Medmrežje: <https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebina/101563?disposition=inline> (24. 5. 2021).
- Nared, J., Repolusk, P., Ercegović, J., Korenč, V., Krušec, K., Turnšek, V. 2019: Socialnoekonomske značilnosti demografskih tipov slovenskih občin in njihov prihodnji demografski razvoj. Demografske spremembe in regionalni razvoj, Regionalni razvoj 7. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502258>
- Nared, J., Zavodnik Lamovšek, A., Čok, G., Foški, M., Mrak, G., Kavaš, D., Koman, K., Tiran, J., Logar, E., Repolusk, P., Černe, N., Kenda, L., Mahnič, E., Mlinar, Ž., Nose, N., Osredkar, K., Paljk, U., Udovič, H. 2021: Medresorsko usklajeno spodbujanje razvoja v obmejnih problemskih območjih. Poročilo, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Pečar, M. 2002: Problemi mladih na trgu delovne sile – primerjava med Slovenijo in obalno-kraškim območjem. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Rebernik, D. 2004: Razvoj prebivalstva v Ljubljanski urbani regiji. Dela 22. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.22.89-99>
- Repina, R. 2016: Ekonomske migracije mladih in delovno aktivnega prebivalstva iz občin Pesnica in Šentilj v Avstrijo. Geografija v šoli 24, 2-3.
- Staniscia, B., Benassi, F. 2018: Does regional development explain international youth mobility? Belgeo 3. DOI: <https://doi.org/10.4000/belgeo.30305>
- Strategija za mlade v Mestni občini Ptuj 2016–2020. Mestna občina Ptuj. Ptuj, 2016.
- Strategija za mlade v Občini Sevnica 2019–2024. Občini Sevnica. Sevnica, 2019. Medmrežje: <https://www.obcina-sevnica.si/mma/strategija-za-mlade-v-obcini-sevnica-20192024/2021010616095806/?m=160994579> (24. 5. 2021).
- Škrt, P., Žohar, S. 2005: Mladi in podeželje. Geografski obzornik 52-4.
- Štajdohar, T., Golobič M. 2015: Prostorski predlogi za oživljanje opuščenih kočevskih vasi. Urbani izziv, posebna izdaja 5.
- Ustni vir 1 2021: Dijaška organizacija Slovenije, predstavnica. Ljubljana.
- Ustni vir 2 2021: Zveza slovenske podeželske mladine, predstavnica. Ljubljana.
- Ustni vir 3 2021: Urad Republike Slovenije za mladino, predstavnik. Ljubljana.
- Ustni vir 4 2021: Zadruga Zadrugator z.o.o., predstavnica. Ljubljana.
- Ustni vir 5 2021: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, predstavnica. Ljubljana.
- Žiberna, I., Lorber, L. 2014: Evropska kmetijska politika in strukturne kmetijske spremembe kmetijskih gospodarstev v Podravju v obdobju 2002–2012. Podravina 13.

7 Summary: Main problems of Slovenian youth: A study focusing on life quality, housing, and jobs

(translated by Janez Nared, reviewed by DEKS d. o. o.)

Young people in Slovenia face various problems as they grow up and become independent. Housing and job issues are the main problems mentioned in previous research, and a number of studies also deal with emigration of young people. To explore how they themselves perceive their problems, we conducted a survey among young people between ages fifteen and thirty-four in Slovenia to answer the following research questions: (1) How do young people rate the quality of life in their municipality? (2) How do young people rate housing issues, and what are the greatest problems in this area? (3) How do young people rate employment opportunities, and where do they see solutions? (4) How do young people rate opportunities for active integration into society?

The survey was started by 1,545 young people, and 1,080 respondents completed it. In addition to analysing all responses, we analysed respondents in greater detail in terms of place of residence (urban or rural), status (students on the one hand, and employed, unemployed, and others on the other), and housing problem resolution (those that have found their own place to live and those still looking for a place). To obtain additional information on each problem, we also conducted five in-depth interviews.

Based on the results of the survey, housing is the most pressing problem, followed by social contacts, interpersonal relations, and inclusion in society, whereas employment is not so prominent in evaluating the quality of life in the municipality of residence. In contrast, new jobs are perceived as an important means to solve the problems. More detailed analysis reveals differences between the different groups of young people: (1) between those living in the countryside and those living in the city, (2) between students and those that are employed, and (3) between those that have found their own place to live and those still looking for a place. Compared to previous studies, we perceive a greater exposure of young people's involvement in social processes and mutual socializing, which is probably due to the limitations of social contacts during the pandemic (the research was conducted in April and May 2021, when the COVID-19 pandemic was in full swing).

Adolescents rated the quality of life in their municipality of residence from various aspects, with the best rating assigned to accessibility of green areas, as well as accessibility of services. Affordable housing and available housing were rated lower. The majority of respondents have not yet found their own place to live, and the prospects of renting or buying an apartment are also poor, especially because of high rents and housing prices. As a result, most young people live with their parents and move out of their homes relatively late.

Another important issue is employment. Most young people are concerned about employment after graduation because there are few jobs and they have difficulty finding a job in their desired profession, and they also lack the necessary experience. The quality of life in terms of job availability is rated as good by young people, but the majority believe that the quality of life could be improved through better-quality jobs, regulating internships, and replacing precarious jobs with quality jobs. Young people also believe that there are not enough employment opportunities in their municipality of residence and that the state does not pay enough attention to youth employment. They believe that in the future there will be more jobs related to their education and that there will be a greater opportunity to work from home. Young people especially want jobs with opportunities for advancement, jobs that are accessible without people they know, and better-paying jobs. Young people improve their chances of finding a job by gaining experience in various fields, by working as students, by making new contacts, and by volunteering in various organizations.

To improve the quality of life in their municipality of residence, the respondents suggested various measures—above all, high-quality jobs. Young people repeatedly mentioned that they need places to socialize and more events (music, sports, and culture) and activities for young people. The problem is also reflected in the lack of youth centres. Young people pointed out that the situation in their munic-

ipality of residence would improve with more sports areas and infrastructure. Greater involvement in the local community, cooperation between the elderly and young families, and the establishment of better free help for young people in mental distress would also contribute significantly to better quality of life. Having young people involved in decision-making allows them to influence their own future and gain autonomy.

To decrease the movement of young people from the countryside, it would be useful to create some thematic activities and events in culture and sports, and construction of special facilities such as a youth centre and a centre for school and extracurricular activities. For residents of cities and rural areas, green spaces are an important and attractive space for recreation. During the COVID-19 pandemic, spaces and opportunities for young people to meet have become an ongoing issue as young people continue to strive for a space where they can develop new ideas, share knowledge, and learn to use their skills. In this case, youth centres are spaces where young people can give voice to their expectations, and furthermore, through youth organizations, they can be actively involved in shaping local policies. This problem was somewhat more pronounced among young people from rural areas. Judging from the survey responses, higher out-migration is also influenced by somewhat poorer intergenerational relations and poorer access to services and education.

Young people are often seen as a key factor in the development of a given area, and so it is proper for their role to be recognized, to offer them solutions of their problems, and to give them the opportunity to contribute to decisions and development.

